

УДК 336.71

КАПІТАЛ БАНКІВ У СИСТЕМІ ІНДИКАТОРІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

КОСОВА Е. В.,
аспірантка Донецького
національного
університету економіки і торгівлі
ім. М. Туган-Барановського

Охарактеризовано роль і значення для національної економіки індикаторів фінансової стійкості. Викладено методичні підходи до їх розрахунку в частині використання показника капіталу банків. Надано оцінку достатності капіталу, кредитним і валютним ризикам, доходності банківської системи України на основі індикаторів фінансової стійкості, які поширюються Національним банком України.

Ключові слова: капітал; банк; індикатори; фінансова стійкість; ризики.

Охарактеризованы роль и значение для национальной экономики индикаторов финансовой устойчивости. Изложены методические подходы к их расчету в части использования показателя капитала банков. Дана оценка достаточности капитала, кредитным и валютным рискам, доходности банковской системы Украины на основе индикаторов финансовой устойчивости, которые распространяются Национальным банком Украины.

Ключевые слова: капитал; банк; индикаторы; финансовая устойчивость; риски.

A role and value are described for the national economy of indicators of financial firmness. The methodical approach is expounded near their calculation in part of the use of index of capital of banks. The estimation of capital sufficiency is given, to the credit and currency risks, profitability of the banking system of Ukraine on the basis of indicators of financial firmness, which spread by National Bank of Ukraine.

Keywords: capital; bank; indicator; financial firmness; risks.

Постановка проблеми та її зв'язок із найважливішими науковими та практичними завданнями. Масштаби і мобільність міжнародних потоків капіталу підвищили значущість поточного спостереження за стабільністю фінансових систем та їх стійкістю по відношенню до волатильності потоків капіталу. Фінансовий сектор національної економіки є передавальною ланкою між глобальними фінансовими ринками і внутрішніми позичальниками. Тому на ньому позначається як кон'юнктура зовнішніх ринків капіталу, так і динаміка ситуації усередині країни. Тому на наднаціональному рівні Міжнародним валютним фондом розроблено Керівництво зі складання індикаторів фінансової стійкості (МВФ, 2006), які охоплюють декілька аспектів фінансового стану економіки [1]. Одним із найважливіших показників є капітал, оскільки у фінансовій системі міцність капітальної бази важлива для усіх типів установ, особливо як «буфера» у разі непередбачуваних збитків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Стійкість фінансового сектора і банківської системи України досліджується у працях багатьох авторів, які у рамках макропруденційного аналізу відстежують рентабельність, міцність капітальної бази, якість і склад активів банків України [2, с. 95]. Питання методичного забезпечення оцінки стабільності банківської системи України висвітлено Жулінською К.М. [3]. Загалом індикатори фінансової стійкості є віддзеркаленням стану національної економіки [4, с. 54]. Папаікою О.О., Косоговим В.А. викладено методичні підходи до розрахунку показників ліквідності депозитних корпорацій і ліквідності ринку у контексті індикаторів фінансової стійкості [5]. У працях Веріги Г.В. узагальнено індикатори

валютної кризи в Україні, валютні показники фінансової стійкості економіки України [6; 7]. Деева Н.Е. розглядає банківський капітал скрізь призму корпоративного управління [8]. Утім капітальні індикатори фінансової стійкості національної економіки досліджено недостатньо.

Формулювання цілей статті (постановка задач). Метою статті є діагностика стану управління капіталом українських банків на основі індикаторів фінансової стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Банківський капітал як економічна категорія вимірюється різними показниками: капітал першого рівня; сукупний нормативний капітал; капітал і резерви. Капітал першого рівня як загальний характерний показник для банківських систем усіх країн є основою для здійснення ринком і наглядовими органами оцінок відносно достатності капіталу. Він визначає рентабельність і конкурентоспроможність банку і меншою мірою, ніж капітал і резерви, схильний до впливу нереалізованих змін у вартісних оцінках від періоду до періоду. Капітал і резерви відображають залишкові частки власників в активах банку після вирахування зобов'язань.

Надамо оцінку основних і рекомендованих індикаторів фінансової стійкості для депозитних корпорацій, які розраховуються Україною, на основі капіталу.

I1 – Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів. Цей індикатор виміряє достатність капіталу депозитних установ і заснований на визначеннях, використовуваних в Базельській угоді про норму власного капіталу.

I2 – Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів. Цей індикатор є вужчим показником відносно попереднього, оскільки капітал першого рівня може розглядатися як базовий показник капіталу.

I3 – Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу. Цей індикатор призначений для порівняння потенційної дії недіючих кредитів; він віддзеркалює здатність капіталу банку витримати збитки, пов'язані з недіючими кредитами. У той же час у більшості випадків дія збитків по недіючих кредитах на капітал виявляється невизначеною, оскільки кредитор із різних причин може розраховувати на відшкодування деяких потенційних збитків (реалізація заставного забезпечення, інші форми пом'якшення кредитного ризику), оскільки очікуване відшкодування у разі дефолту позичальника рідко дорівнює нулю. Особливості розрахунку показника полягають у тому, що створені резерви віднімаються при розрахунку чисельника, тоді як загальні створені резерви включаються в знаменник. Тому якщо створюються загальні, а не спеціальні резерви, то і чисельник, і знаменник будуть більше, ніж в інших випадках. І навпаки, і чисельник, і знаменник будуть менше, якщо створюються спеціальні, а не загальні резерви.

I7 – Норма прибутку на капітал. Індикатор розраховується відношенням чистого доходу до середнього капіталу і дає уявлення про те, якою мірою доступні капітальні ресурси використовуються для ведення прибуткової діяльності. Він призначений для оцінки ефективності депозитних установ у використанні свого капіталу. При розгляді в динаміці він також може давати інформацію про довгострокову стійкість позицій депозитних установ по капіталу. Індикатор I7 слід інтерпретувати спільно з індикаторами I2 і I3, оскільки високий коефіцієнт може вказувати на високу рентабельність і/або низький рівень капіталізації, а низький коефіцієнт може свідчити про низьку рентабельність і/або високий рівень капіталізації.

I12 – Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу. Цей індикатор покликаний визначити схильність депозитних установ до валютного ризику відносно капіталу. Він вимірює невідповідність валютних позицій на стороні активів і пасивів (відкрити позицію) з тим, щоб оцінити потенційну уразливість позиції сектора депозитних установ по капіталу, що обумовлюється динамікою обмінного курсу. Навіть якщо у сектора в цілому немає відкритої валютної позиції, такі позиції можуть бути у окремих депозитних установ або груп установ. Тоді можна використовувати аналіз однорідних груп або дисперсійний аналіз для виявлення ризиків, які позначаються на ключових сегментах сектора.

I13 – Співвідношення капіталу до активів. Цей індикатор дає уявлення про фінансовий леверидж – тобто міру фінансування активів за рахунок інших джерел, окрім власних коштів, – і є ще одним показником достатності капіталу сектора депозитних установ. При його розрахунку як чисельник використовується капітал і резерви, на додаток до капіталу першого рівня у разі даних, консолідованих на міжнародній основі. За відсутності даних про капітал першого рівня

можна використовувати дані про кошти, внесені власниками, і нерозподілений прибуток (включаючи прибуток, перерахований у резерви). Знаменником є сукупні активи, представлені усіма нефінансовими і фінансовими активами.

I14 – Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу. Цей індикатор покликаний виявити уразливі місця, обумовлені концентрацією кредитного ризику. Під великими відкритими позиціями розуміються одна або декілька кредитних позицій по відношенню до однієї сторони або групи, коли ці позиції перевищують певну процентну частку нормативного капіталу, наприклад, 10 %. Цей інструмент нагляду призначений для застосування на рівні окремої депозитної установи.

I16, I17 – Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу і у зобов'язаннях до капіталу. Ці індикатори покликані дати уявлення про схильність до ризику позицій депозитної установи по похідних фінансових інструментах відносно капіталу. Хоча чиста збалансована позиція може вказувати на обмежену міру схильності до ризику, на ринку похідних фінансових інструментів особливо значущим є ризик контрагента, а тому важливо відстежувати величину валових позицій. У цей розділ входять два індикатори. При розрахунку першого як чисельник використовується ринкова вартість активів у формі похідних фінансових інструментів, а при розрахунку другого – ринкова вартість зобов'язань у формі похідних фінансових інструментів. У обох показниках знаменником є капітал.

I25 – Співвідношення чистої відкритої позиції за інструментами участі в капіталі до капіталу. Цей індикатор покликаний визначити схильність депозитної установи до ризику зміни цін на інструменти участі в капіталі відносно величини його капіталу. Навіть якщо у сектора в цілому немає позиції по інструментах участі в капіталі, сполученої з ризиком, такі позиції можуть бути у окремих депозитних установ або груп таких установ. Під схильністю до ризику є небезпека того, що зміни цін на інструменти участі в капіталі позначаться на вартості портфеля депозитної установи, а отже, і на позиції по капіталу. Цей ризик включає специфічний і загальний компоненти: специфічний, пов'язаний із коливанням курсу конкретних акцій, а загальний – з динамікою фондового ринку в цілому. Оскільки в цьому індикаторі використовуються дані про чисту позицію, він орієнтований на загальний ринковий ризик.

Динаміку наведених вище індикаторів, окрім I25, який не розраховується НБУ, наведено у табл. 1.

Таблиця 1

ДИНАМІКА ІНДИКАТОРІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПО УКРАЇНІ (ПОБУДОВАНО ЗА ДАНИМИ [9])

Код	Показники	Квартали 2013				I квартал 2014
		I	II	III	IV	
	Основні ІФС депозитних корпорацій					
	Співвідношення					
I1	регулятивного капіталу (РК) до зважених за ризиком активів	18,20	17,99	17,92	18,26	14,80
I2	РК 1 рівня до зважених за ризиком активів	13,72	13,81	13,50	13,89	11,58
I3	недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	35,72	35,65	31,80	30,65	37,55
I12	чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	7,13	9,56	9,01	6,94	13,41
I7	Норма прибутку на капітал	2,04	1,19	1,72	1,68	-1,03
	Рекомендовані ІФС депозитних корпорацій					
	Співвідношення					
I13	капіталу до активів	15,22	14,75	14,51	15,06	13,86
I14	великих відкритих позицій до капіталу	176,1	179,4	185,7	172,1	259,4
	валової позиції похідних фінансових інструментів					
I16	в активах до капіталу	1,24	1,20	1,23	1,30	2,38
I17	у зобов'язаннях до капіталу	0,11	0,10	0,12	0,13	1,11

Протягом 2013 р. – 3 міс. 2014 р. капіталізація банківської системи України погіршилася, про що свідчить скорочення показника П1 – із 18,2 % до 14,8 %; П2 – із 13,72 % до 11,58 %; П3 – із 15,22 % до 13,86 %. На погіршення якості кредитного портфеля указує зростання індикаторів П3 – із 35,72 % до 37,55 %; П4 – із 176,1 % до 259,4 %. Це відображає зростання рівня недіючих кредитів і великих кредитних ризиків. Збільшилися також ризики використання похідних фінансових інструментів, що відображає зростання індикаторів П6 (із 1,24 % до 2,38 %) і П7 (із 0,11 % до 1,11 %).

Протягом чотирьох кварталів 2013 р. значення індикатора П12 коливалося в інтервалі 6,94-9,56 %. Різка девальвація національної грошової одиниці у 1 кв. 2014 р. позначилася на його зростанні до 13,41 %. Протягом кварталів 2013 р. показник П7 варіював в інтервалі 1,19-2,04 %; у 1 кв. 2014 р. він став від'ємним, що свідчить про збитковість банківської системи загалом.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розроблень у цьому напрямку.

1. Викладено методичні підходи до розрахунку індикаторів фінансової стійкості депозитних корпорацій в частині використання показника капіталу банків. Основними є: норма прибутку на капітал, співвідношення (регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів, регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів, недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу, чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу). Рекомендованими є наступні співвідношення: капіталу до активів, великих відкритих позицій до капіталу, валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу, у зобов'язаннях до капіталу.

2. Оцінка динаміки і рівня індикаторів фінансової стійкості протягом 2013 р. – 3 міс. 2014 р. дозволила зробити висновок про погіршення капіталізації банківської системи України, зменшення якості кредитного портфеля, збільшення рівня недіючих кредитів і великих кредитних ризиків, зростання ризиків використання похідних фінансових інструментів і валютних ризиків, збитковість банківської системи.

Перспективи подальших пошуків (розробок) у даному напрямку полягають в уточненні методичних підходів до планування потреби у власному капіталі банків.

Література

1. Керівництво з компіляції індикаторів фінансової стійкості (МВФ, 2007, російською мовою) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>
2. Ключко Л.А. Гнучке управління активами і пасивами – необхідна умова забезпечення фінансової стійкості комерційного банку / Л.А. Ключко // Вестник СевНТУ. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2005. – Вып. 54: Экономика и финансы. – С. 93-99.
3. Жулінська, К.М. Методичне забезпечення оцінки стабільності банківської системи України / К.М. Жулінська // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матеріали доповідей II Міжнародної наук.-практ. конф., м. Суми, 22-24 червня 2012 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко. – СумДУ, 2012. – С. 46-47.
4. Деева Н.Е. Індикатори фондового ринку як віддзеркалення стану національної економіки [Текст] / Деева Н.Е. // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Сер.: економічна. – Вип. 35 (149). – Донецьк, ДонНТУ, 2008. – С. 52-60
5. Папаїка О.О. Банківська і ринкова ліквідність як індикатори фінансової стабільності в країні / О.О. Папаїка, В.А. Косоков // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – №6. – С. 380-388.
6. Веріга Г.В. Валютні показники фінансової стійкості економіки України / Г.В. Веріга // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Тернопіль: «Економічна думка», 2011. – Ч. 1. – С. 69-72.